

Cumhuriyet ve Eğitim: Atatürk'ün Eğitim Anlayışı *

Prof. Dr. Nuray SENEMOĞLU

Değerli Konuklar, “Cumhuriyet Döneminde Eğitim ve Bilim” konulu oturumumuza hoş geldiniz. Panelistlerimiz ve kendi adıma herkesi sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

Konuşmalarımıza geçmeden önce; Üniversitemiz tarafından Cumhuriyetimizin 100. Yılı Etkinlikleri çerçevesinde “100. Yılında Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu”nu düzenleyerek sizlerle buluşmamızı sağlayan Düzenleme Kurulu Başkanı Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Mehmet ÖZ başta olmak üzere tüm Düzenleme Kurulu Üyelerine; Prof. Dr. Ayten SEZER ARIĞ'a, Prof. Dr. Yunus KOÇ'a, Prof. Dr. Yonca İLDEŞ'e, Prof. Dr. Emine ERDOĞAN ÖZÜNLÜ'ye, Doç. Dr. Alev KARADUMAN'a ve emeği geçen tüm mesai arkadaşlarına, öğrencilerimize panel üyelerimiz ve kendi adıma teşekkürlerimi ifade etmek isterim.

Giriş

Atamız manevi miras olarak bize akıl ve bilimi bırakmıştı: Bizler de, bu oturumda, aklın ve bilimin ışığında sizlerle yaşantılarımızı paylaşmaya çalışacağız.

Bu oturumda ben de sürenin elverdiği ölçüde “Cumhuriyet ve Eğitim konusu çerçevesinde Başöğretmenimiz Ata'mızın Eğitim Anlayışı'na ilişkin kısa paylaşımlarda bulunacağım:

Öncelikle; konuşmama şu saptamayı yaparak başlamak isterim: Atatürk, bir ulusun yaşamında eğitimin önemini belki de en iyi anlamış, anlatmış devlet kurucusu ve cumhurbaşkanı idi. Ona göre, ekonomide, sağlıkta, sanatta, sporda nerede bir problem varsa onun temelinde eğitim yatmaktadır (Senemoğlu, 1998). Elbette eğitime, eğitim bilimlerine, bilim eğitimine bu denli hâkim olmasında altını çizerek okumuş olduğu; 5000'ler civarında olduğu belirtilen kitapların büyük etkisi vardır. “Bu sayıya çeşitli kütüphanelerden ödünç aldığı kitaplar dâhil değildir. Bu büyük işleri nasıl başardın diye soranlara: 'Ben fakirdim, çocukluğumda elime geçen iki kuruştan birini kitaplara vermeseydim, şu anda yaptığım işlerden hiçbirisini yapamazdım.' cevabını vermişti” (Babüroğlu, 2023).

Cumhuriyet ve Eğitim deyince insanın aklına ilk şu soruyu sormak geliyor:

Peki; Cumhuriyet Nedir?

Cumhuriyet Nedir?

Alanyazında olduğu gibi Ata'mızın da pek çok “Cumhuriyet” tanımı var. Beni en çok etkileyen, eğitimin de nasıl olması gerektiğine işaret eden ve üç sözcükle çok şey anlatan Atatürk'ün şu tanımını paylaşmak isterim:

“Cumhuriyet, imkân demektir... O halde Cumhuriyet, her alanda ilerlemenin de en belirgin teminatıdır. Cumhuriyeti bu anlamı ve bu kapsamıyla anlamak gerekir.” (Atatürk, 1937: 45).

Türkiye Cumhuriyeti, insanını kul olmaktan çıkarıp devletine karşı hak ve sorumlulukları olan vatandaş haline getirmiştir.

Kadınına, erkeğine her alanda eşit haklar vermiştir.

O halde; cumhuriyet ve eğitim dediğimizde;

* Bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi tarafından 13-14 Kasım 2023 tarihlerinde düzenlenen “100. Yılında Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu”nun 14 Kasım 2023 tarihinde gerçekleşen “Cumhuriyet Döneminde Eğitim ve Bilim” oturumunda, Oturum Başkanı Prof. Dr. Nuray SENEMOĞLU tarafından bildiri olarak sunulmuştur.

Bu salonda oturmakta olan hepimiziz. Cumhuriyetin; Cumhuriyet dönemindeki eğitimin eseriyiz; hepimiz bu salonda oturma hakkımızı Cumhuriyet ve onun eğitim ilkeleri sayesinde edindik.

- Cumhuriyet ve eğitim demek Kırım göçmeni bir ailenin çocuğunun dünyaca ünlü bir tarih profesörü olması demektir; Prof. Dr. Halil İNALCIK'tır.
- Cumhuriyet ve eğitim demek, bir kız çocuğunun elinden tutup ünlü bir TARİH profesörü olmasını sağlamaktır. Prof. Dr. Afet İNAN olmasının önünü açmaktır.
- Cumhuriyet ve eğitim demek, dünyada ilk kadın savaş pilotu Sabiha GÖKÇEN'i yetiştirmektir.
- Cumhuriyet ve eğitim demek dünyaca ünlü bir keman virtüözü Suna KAN'ın yetişmesini sağlamaktır.
- Cumhuriyet ve eğitim demek; Isparta-İslamköy'den Çoban Sülü olarak çıkıp Cumhurbaşkanı Süleyman DEMİREL olabilmektir.
- Cumhuriyet ve eğitim demek; Prof. Dr. Türkan AKYOL'u yetiştirebilmektir.
- Cumhuriyet ve Eğitim demek; Prof. Dr. Türkan SAYLAN'ı yetiştirebilmektir.
- Cumhuriyet ve Eğitim demek; Mardin'in Savur ilçesinde sekiz çocuklu bir aileden Nobel ödüllü Prof. Dr. Aziz SANCAR olabilmektir.
- Eskişehir'in Mihalıççık ilçesinden Prof. Dr. Selahattin ERTÜRK olabilmektir.
- Niğde'nin Bor İlçesi Ulukışla Köyünden Prof. Dr. Durmuş Ali ÖZÇELİK olabilmektir.
- O zaman Kırşehir'e bağlı Genezin'den; şimdiki adıyla; Nevşehir'e bağlı Özkonak beldesinden Prof. Dr. Mürüvvet Bilen olabilmektir.
- İzmir'in Ödemiş ilçesinden çıkıp Prof. Dr. Nurettin FIDAN olabilmektir.

Cumhuriyet; herkese; köylüsünden kentlisine; zengininden fakirine; çiftçisinden çöpçüsüne; çobanından memuruna herkese adil bir şekilde imkân vererek kendini gerçekleştirmesini dolayısıyla toplumda dikey sosyal hareketliliği sağlamaktır.

Cumhuriyet ve Eğitim

Cumhuriyet ve Eğitim demek; Cumhuriyet kurulduğunda sadece 386 olan sanayi kuruluşunu, Cumhuriyetin ilk 10 yılında 1087'ye çıkarmak; ağır sanayi üretimini %152 artırmak demektir. Fabrikaları kalkınmanın anahtarı; aynı zamanda da kültür, sanat ve çağdaş medeniyeti yayma merkezleri olarak kurmak; halk eğitimi yapmak demektir.

Cumhuriyet 10 yılda 15 milyon genç yaratmıştır her yaştan.

- Cumhuriyetin ilanından sonra 1927 nüfus sayımında okuma yazma oranları; erkeklerde % 8; kadınlarda %1'in altındayken (Örneğin Çorum'da Erkeklerde %4, Kadınlarda binde dört - 0,004-) bu oranları; kadınlarda %96'ya, erkeklerde % 99'lara çıkarmaktır (DİE, 1927).
- Harf devriminden sonra 1935'te yani sadece yedi yıl içinde okuma-yazma oranı %19'a yükselmiştir (erkeklerde %35, kadınlarda %8'dir) (DİE, 1935).

Peki; Cumhuriyetin tüm bu kazanımları nasıl gerçekleşmiştir?

- Eğitim millileştirilerek,
- Öğretimde birlik sağlanarak,

- Eğitimi bilimsel temellere dayandırarak,
- Eğitimi yaygınlaştırarak.

Bu temel ilkeleri Atatürk ve mesai arkadaşları nasıl belirlemişlerdir?

Atatürk; öncelikle; önceki uygulamaların eksiklerini belirlemiş; onların giderilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir:

Kurtuluş Savaşı sırasında; Sakarya savaşının kokularının geldiği en zor koşulların yaşandığı 1921 Temmuz'unda bir ara cepheden Ankara'ya dönerek 1. Maarif Kongresini toplamıştır. Türk öğretmen temsilcilerini bir araya getirerek o güne kadar izlenen geleneksel eğitim yöntemlerinin ülkenin geri kalmasında önemli bir etken olduğunu ve bundan böyle ulusun gelişimini sağlayacak milli eğitim politikaları ve programı geliştirmek gereğini vurgulamıştır (Senemoğlu, 1998).

1 Mart 1922 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisini açış konuşmalarında da;

"Yurt çocuklarını toplumsal ve ekonomik alanlarda etkin ve verimli kılabilmek için gerekli olan ön bilgileri iş üstünde öğretme yöntemi, eğitim ve öğretimin ana kuralı olmalıdır. Orta öğretimde de eğitim ve öğretim yönteminin işe ve uygulamaya dayanması ilkesine uymak kesin olarak gereklidir" (TBMM, 1922) diyerek; yaparak yaşayarak öğrenmenin ve öğrenilenlerin uygulamaya, teknolojiye aktarılmasının, gerek bireyin gerekse ülkenin gelişimindeki önemini ortaya koymuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki eğitim uygulamalarında da, bireyin, ailenin, toplumun ihtiyaçları dikkate alınarak, geziye, gözleme, deneye, uygulamaya, kısacası yaparak yaşayarak öğrenmeye ağırlık verildiği görülmektedir.

Atatürk 1923'te Eskişehir'de yaptığı bir konuşmada geleneksel eğitimle ilgili şu saptamayı yapmıştır (İnan, 2018):

"İstikrarlı bir eğitim politikamız yoktur. Bundan önce her maarif nazırının birer programı vardı. Memleketin maarifinde çeşitli programların tatbiki yüzünden öğretim berbat hale geldi. Efendiler! Bu seyahatim sırasında gördüğüm 25 yıllık bir Milli Eğitim Müdürü memleketin çeşitli yerlerini dolaşmış; dediğine göre birbirine zıt birçok programlar almış, uygulamış ve uygulattırılmıştır. Çünkü hükümete gelen her nazır kendine göre bir program yapıyor, onu uygulatıyor, bir müddet sonra başka bir nazır geliyor, onu beğenmiyor, başka bir program uygulatıyordu."

"Eğitimimizin amacı kendini, hayatı bilmeyen, her konuda yüzeysel bilgi sahibi, tüketici insan yetiştirmek olmuştur."

Atatürk, Eskişehir'deki konuşmasını şöyle sürdürür (İnan, 2018):

"Bütün bu uygulama ve programlar ne veriyordu? Çokbilmiş çok öğrenmiş birtakım insanlar. Amma neyi bilmiş efendiler! Bir takım teorileri birtakım nazariyeti sadece ezberlemiş kişiler. Amma neyi bilmemiş efendiler? Kendini bilmemiş, hayatın ihtiyacını bilmemiş, yaşamak için hiçbir şeyi bilmemiş ve aç kalmış insanlar." ve Atatürk devam eder: "Bundan sonra eğitimde izlenecek yol, her an değişmeyen belirli çizgisi olan eğitimidir. Bu eğitimden amaç, bilgiyi insan için bir süs, uygar bir zevk olmaktan çok, maddi hayatta başarı sağlayan pratik ve işe yarar bir araç haline getirmektir. İlk ve orta öğretim, mutlaka insanlığa, medeniyetin gerektirdiği bilim ve tekniği versin; fakat o kadar pratik ve zevkli versin ki çocuk okuldan çıktığı zaman aç kalmaya mahkûm olmadığına emin olsun. Çünkü maarifin gayesi sadece hükümete memur yetiştirmek değildir."

Atatürk'e göre geleneksel eğitim kelimenin tam anlamıyla millete "yabancı" bir eğitimidir.

“Geleneksel eğitim hem kuruluş sistemi ve hem de özü yönünden milli değildir. Bu eğitim milli dil, milli tarih, milli sanat yani topyekûn milli kültürün gelişmesine uygun değildir. Bu ise milli benlik duygusunun zayıflamasına yol açmıştır.

Geleneksel eğitim bütünüyle bilimsel zihniyete kapısını kapatmıştır. Geleneksel eğitim yöntemleri yaratıcılığı engelleyici niteliktedir. Yalnızca ezberciliğe dayanmaktadır. Bu ise yapıcı ve yaratıcı yeni nesillerin yetişmesini sağlamaktan uzak bulunmaktadır” (İnan, 2018).

Bu sözler hem geleneksel eğitimin bir eleştirisi hem de eğitimle ilgili yapılacak yeni düzenlemelerde dikkat edilmesi gereken ilkeler ile ilgili bir uyarıdır.

Atatürk; 1 Mart 1923 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşmasında da şöyle seslenmiştir (TBMM, 1923):

"Baylar, eğitim ve öğretimde uygulanacak yöntem, bilgiyi insan için gereksiz bir süs, bir baskı aracı ya da bir uygarlık zevkinden çok, yaşamda başarıya ulaşmayı sağlayan, işe yarar ve kullanılabilen bir araç durumuna getirmektir. Uygulamaya dayanan yaygın bir eğitim-öğretim için yurdun önemli merkezlerinde çağdaş kitaplıklar, çeşitli bitki ve hayvanları içine alan bahçeler, konservatuvarlar, atölyeler, müzeler, galeriler, sergi salonları kurmak gerekli olduğu gibi ilçe merkezlerine dek bütün yurdun basımevleriyle donatılması gerekmektedir."

Atatürk, eğitim politikasında iki temel hedef göstermiştir:

- Cehaletin yenilmesi,
- Türk ulusunun çağdaş uygarlık düzeyine ve hatta üstüne çıkartılması (Atatürk, 1921).

Milli Eğitimin Sahip Olması Gereken Özellikler ve Bu Alanda Yapılan Çalışmalar

Bu hedeflere ulaşabilmek için, Atatürk'e göre milli eğitim şu özelliklere sahip olmalıdır.

- Sağdan soldan alınmayan ulusal gelenek ve kökümüze dayanan ulusal bir eğitim
- Her şeyden evvel milli hâkimiyet ve istiklalimizin değerini bilen ve onu kesinlikle korumaya kararlı bir gençliğin yetişmesine rehberlik
- İnsanlığa karşı saygılı, iyi kalpli ve ahlaklı vatandaşlar yetiştirme
- Tam vicdan ve fikir hürriyetine sahip ve saygılı, laik bireyler yetiştirme
- Zorlama ve şiddete dayanmayan şuurulu bir disiplin anlayışı kazandırma
- Kadın-erkek, ırk, din, mezhep ve sınıf farkı gözetmeden her vatandaşa fırsat eşitliği verme
- Gençlerimizin fikir ve beden eğitimine önem verme
- Toplumumuzun tümüne asgari düzeyde de olsa bilgi verme
- Öğretimde deneye, uygulamaya, yaparak yaşayarak öğrenmeye dayanan ve hayatta geçerli bilgileri veren aktif bir öğretim sistemi uygulama
- Bütün yeniliklere ve gelişmeye daima açık olan en ileri düzeyde bilgi verecek bir ders programı uygulama (Atatürk, 1921).

Eğitimin milli olması ne demektir? Atatürk, Türk Milli Eğitiminde ne doğuyu ne batıyı taklit etmeyi düşünmüştür. Ya da "doğuyu da batıyı da taklit etmeyi" düşünmemiştir. Doğunun ve batının eğitim sistemlerini incelemiş; zaman zaman dış ülkelerden John Dewey gibi bazı meşhur eğitimcileri ülkeye davet ederek onların görüşlerini almış; yöntemlerinden yararlanmayı istemiştir. Ancak hiçbir

zaman taklitçilik, kopyacılık istememiştir. Atatürk bu konuda doğudan ve batıdan yapılacak kopya ve aktarmaları çok tehlikeli görmektedir.

Atatürk'e göre;

"Türk eğitimi; dilde milli olacak, yöntemde milli olacak, araç ve gereçte milli olacaktır. Atatürkçü eğitimle yetişen gençler, bağımsızlığın güvencesi olacaktır. Vatan ve millet çıkarlarını her şeyin üstünde tutacak insanlar olarak yetiştirilecektir."

"Yetiyecek çocuklarımıza ve gençlerimize öğrenim sınırı ne olursa olsun önce Türkiye'nin bağımsızlığına, kendi benliğine, milli geleneklerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek gereği öğretilmelidir. Dünyada uluslararası duruma göre böyle bir mücadelenin gerektirdiği manevi unsurlara sahip olmayan kişilerden oluşan toplumlara hayat ve bağımsızlık hakkı yoktur."

"Kültür tamamen milli bir konudur ve programlarımız milli olacaktır." Ancak "İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve milletin kafasına sokacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur. Eğitimin çağdaş kültüre dayanması; eğitimdeki millilik esasını bozmaz."

Atatürk eğitimi hem milli, hem laik, hem bilimsel, hale getirebilmek ve azınlıkların denetimsiz bir şekilde ülkemizde zararlı faaliyetlerini önlemek üzere 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat yasasının çıkarılmasını sağlamıştır.

Sistem kuramında temel ilke, amaç birliğidir. Atatürk'ün benimsediği eğitimin, milli niteliklere sahip ve başarılı olabilmesi için her şeyden evvel öğretimde birliğin olması gerekir. 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılarak Milli Eğitimde birlik, bütünlük sağlanmıştır. Medrese ve okullar Maarif Bakanlığına bağlanmış; tekkeler, türbeler, zaviyeler kapatılmıştır. Yabancı ve azınlık okulları devlet kontrolüne girmiştir (İnan, 1981).

Böylece, daha önce mektepli ve medreseli olarak ikiye bölünmüş olan toplumun sosyal bütünleşmesi ve çağdaşlaşması, eğitimin bilimsel temellere dayalı olmasının ilk adımı atılmıştır. Eğitimde birlik ilkesi sınıfsal, kültürel yönden farklılıkların da ortadan kaldırılmasını sağlamıştır. Dini eğitim kurumları ile çağdaş eğitim kurumları arasındaki ikiliğe son verilerek, dine saygılı fakat laik görüşe dayalı eğitim birliği getirilmiştir (Karagözoğlu, 1981; Uysal, 1981).

Atatürk ülkenin bütünlüğü ve birliği açısından öğretim kurumlarının birleştirilmesi ve bir milli eğitim sisteminin uygulanması gerekliliğini şu sözleri ile de ifade etmiştir.

"Bir milletin fertleri ancak bir eğitim görebilir. İki türlü eğitim bir memlekette iki türlü insan yetiştirir. Bu ise duygu ve fikir birliğine ve gelişim amaçlarına tamamen aykırıdır."

Ayrıca, eğitimi milli hale getirip yaygınlaştırabilmek için Türkçe konuşma ve yazmaya daha uygun Yeni Türk Alfabesi 1 Kasım 1928'de uygulamaya konmuştur.

Bunlara ek olarak; dil, tarih ve kültürün milli olabilmesi için;

- Türk Dil Kurumu ve
- Türk Tarih Kurumu'nun kurulmasını sağlayarak; dilimizin ve tarihimizin köklerinin araştırılmasını ve geliştirilmesini sağlamıştır.

Eğitimin bilimsel olmasına gelince; Atatürk eğitimin dogmalardan, hurafelerden arınarak bilimsel temellere dayalı olması gerektiğini vurgulamıştır. 22 Eylül 1924'te yaptığı bir konuşmasında Atatürk, "Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, başarı için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalalettir. Yalnız ilim ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının gelişimini anlamak ve zamanla takip etmek gerekir" (Atatürk, 1924) demektedir.

Ona göre "bilim, fen ve uygarlık insanların müşterek malıdır. Eğitimin çağdaş kültüre dayanması; eğitimde millilik esasını bozamaz."

"Biz batı medeniyetini bir taklitçilik yapalım diye almıyoruz. Onda iyi olarak gördüklerimizi, kendi bünyemize uygun bulduğumuz için dünya medeniyet seviyesi içinde benimsiyoruz."

Özellikle "Okullarda eğitimin bilimsel ve teknik temellere dayalı olması gerektiğini vurgulamış, öğrencilerin okullarda öğrendiklerini uyguladıkları takdirde hem okulda hem de yaşamda başarılı olacaklarını belirtmiştir.

Sadece 20. yüzyıl için değil; 21. yüzyıl bilim toplumunun da gerektirdiği "fikri hür, vicdani hür, irfanı hür" özellikteki bireyleri yetiştirmek üzere, eğitim sistemini ezbercilikten kurtarıp yaratıcı, eleştirici düşünme becerilerini geliştirebilecek uygulamaya dayalı bir eğitim sistemi önermiştir.

Mustafa Kemal Atatürk, gerek 1 Mart 1922'de, gerek 1 Mart 1923'te Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşmalarında gerekse de yaptığı pek çok konuşmasında, her fırsatta eğitimimizin uygulamalı olması gerektiğini vurgulamış; kuram ve uygulamanın bütünleştirilmesi, her alandaki uygulamaların bilimsel temellere dayandırılması için gerekli önlemlerin alınmasını sağlamaya çalışmış; bu konuda çevresindeki mesai arkadaşlarının eğitimine de büyük önem vermiştir.

Aşağıda; Cumhuriyetimizin ilk yıllarında; eğitimin yaygınlaştırılması; okuma-yazma oranlarının artırılması; cehaletin yenilmesi ve eğitimin yaşamın kendisi haline getirilmesinde önemli rolleri olan Köy Eğitimcileri için hazırlanan öğretim rehberinden alıntılanan bazı eğitim durumları da eğitimde uygulamaya önem verildiğine ilişkin en basit örneklerden birisidir:

Sizlere Köy Eğitimcileri için hazırlanan Üçüncü Yıl Öğretim Kılavuzundan birkaç örnek eğitim durumu sunmak istiyorum. Bu örnekler eğitimi yaşamın kendisi haline getirerek öğretimin nasıl etkili hale getirildiğini; çocuğun öğrendiklerini yaşamında işe koşabilmesinin nasıl sağlandığını; ilerlemeci eğitim akımının ve yapılandırmacı bilme felsefesinin nasıl işe koşulduğunu göstermektedir:

- "Buğday, arpa, yumurta, odun, kömür, sabun, tuz, şeker, tavuk ve saire gibi köylünün alıp sattığı şeylerin pazarda, şehirde veya köyde kaçta alınıp satıldığını çocuklarla beraber sorup öğrenin. Sonra gene beraberce bunların fiyatlarını gösterir bir cetvel yapıp okula asın. Bir de pazardan satın alınan şeylerin fiyatlarını gösterir cetvel yapıp asın. Çocuklara yaptıracağın hesapları bu cetvellerdeki fiyatlara göre yaptır."
- "Yaptıracağın hesapların, çözdüreceğin meselelerin çoğu kendi bulunduğun köydeki halkın yapmış olduğu alışverişe ait olmalıdır. Bu yıl çocuklara mesele kurmasını iyice öğret ve zaman zaman meseleler tertip ettir."
- "Her çocuk evlerine alınan ve evlerinden satılan şeylerin hesabını tutsun. Sen onlara yol göster, defter tutmaya alıştır."
- "Bu yıl okul açıldığı günden itibaren her hafta Pazartesi günleri iki çocuğu nöbetçi yap. Bu çocuklar, o gün güneş doğarken ve batarken saate baksınlar. Güneşin saat kaçta doğup kaçta battığını bir deftere yazsınlar. Böylece; gece ve gündüzün uzayıp kısalsını takip etsinler." (Ziraat ve Maarif Vekillikleri Neşriyatı, 1934).

Yukarıda, "Köy Eğitimcileri için Üçüncü Yıl Matematik Dersi Öğretim Kılavuzu"ndan verilen eğitim durumları; bir yüzyıl önce eğitimde yapılandırmacılığın, eğitimin yaşamın kendisi haline nasıl getirildiğinin, beyin dostu eğitimin, bilginin doğasına uygun olarak nasıl kazandırıldığının, disiplinli, sentezleyen, yaratıcı, saygılı, etik zihnin nasıl geliştirildiğinin; üst düzey düşünme becerilerinin nasıl işe koşulduğunun, öğrenme stratejilerinin nasıl kazandırıldığının bazı örnekleridir.

Başöğretmenimiz Atatürk'ün 20. yüzyılın başında kuvvetle vurguladığı "kuram ve teknik bilginin bütünleştirilerek en etkili olarak yaşamın içinde uygulanarak kazanılması gerekliliğini" savunduğu görüşünün aynısı;

İki hafta önce Colorado Üniversitesi Ulusal Eğitim Politika Merkezi (National Education Policy Center)'nden aldığım bir News Letter'da araştırma sonuçlarına göre savunulmaktadır. Gerek akademik, gerekse teknik bilginin her ikisi birarada bütünleştirildiğinde gerçek yaşam koşullarında en etkili öğrenmenin gerçekleştiğini; dolayısıyla orta öğretimin den itibaren öğrencilere akademik ve kariyer eğitiminin bütünleştirilerek verilmesinin ortaöğretim sonrası seçim olasılıklarını artırabileceğini ifade etmektedirler. Akademisyenlerin de gerçek yaşam koşullarıyla, dünyayla ilişki olmalarının, öğrencilerin ilgi ve öğrenme ihtiyaçları ile motivasyonlarını artıracaklarını ifade etmektedirler.

Yukarıdaki durum da Mustafa Kemal ATATÜRK'ün her alanda olduğu gibi Eğitim Bilimleri alanında da ne denli uzak görüşlü ve eğitim bilimleri alanına ne denli hâkim olduğunun bir göstergesidir.

Ata'mıza göre; eğitimin yaygınlaştırılması ne demektir?

Atatürk'ün öngördüğü Cumhuriyet eğitimi, yaygın, demokratik, halkçı bir eğitimidir. Yani bütün ulusun yetişmesini, gelişmesini ve kültürlü vatandaşlar olmasını sağlayan bir eğitimidir.

Atatürk, "Büyük Türk milleti cahillikten, az emekle, kısa yoldan ancak kendi güzel ve asil diline kolay uyan bir vasıta ile sıyrılabılır. Bu okuma, yazma anahtarı, ancak Latin esasından alınan Türk Alfabesidir. "Hedefe yalnız çocukları yetiştirmekle ulaşamayız. Çocuklar geleceğindir. Fakat geleceği yetiştirecek ana-babalar şimdiden az çok aydınlatılmalıdır ki yetiştirecekleri çocukları bu millet ve memleketle hizmet edebilecek, yararlı ve faydalı olabilecek şekilde yetiştirebilsinler. Bilenler bilmeyenleri toplayıp okutmayı bir vazife bilmelidirler" (Atatürk, 1928).

Okul dışında kalmış genç ve yaşlıların eğitimini kapsayan yaygın eğitim ve halk eğitimi kavramlarını ülkemize ilk olarak Atatürk getirmiş; Halkevleri özellikle bu amaç için kurulmuştur. Yeni alfabenin kabulünden sonra Millet Mektepleri de bu planın bir parçasıdır. Ülkede var olan her imkânı halkın eğitimine yönlendirmiştir. Başta da Türk ordusu vardır. Ona göre, Silahlı kuvvetlerin en önemli görevi eğitimidir. Bu eğitim "Askeri Eğitim" den önce "Temel" ve "Genel Eğitim"dir.

Ayrıca, Atatürk Türk toplumunun ilerleyebilmesi için kadın ve erkeğin eşit esaslar çerçevesinde eğitilmeleri ve çalışmaları gerektiğini ifade etmiştir:

"Belki kadına değer verme ve saygı göstermemizin en büyük nedenlerinden biri de onun en büyük vazifesinin analık olmasındandır. Ülkenin yarısı kadındır. Diğer yarısı da onun doğurduğu ve yetiştirdiği erkek evlatlardır. İlk terbiye verilen yer ana kucağıdır. Milletimiz kuvvetli bir millet olmaya karar vermiştir. Bu ülkeyi gençlere bırakacağız. O gençlerin kızını da erkeğini de bu analar yetiştirecektir. Evlatlarını bu günkü hayat için faal hale getirmek pek çok niteliği taşımalarına bağlıdır. Bu sebeple kadınlarımız, erkeklerden daha verimli olgun ve bilgili olmaya mecburdur. Eğitimin baş amacı; kadınları her bakımdan iyi yetiştirmek suretiyle ülkeyi zinde ve güçlü yapmaktır" (İnan, 1968).

Atatürk, karma eğitimin Türk Eğitim sisteminin temel ilkesi olmasını gerektiğini de vurgulamıştır: Okullarda kız ve erkek öğrencilerin bir arada okuması; kadını erkeğinden kaçan, çekingen, sorumluluklara katılmayan, kişiliği zayıf insan olarak görmememiz gerektiğini belirterek "Kadınlarımızı da erkeklerimiz gibi sorumluluğunu bilen, çağdaş düşünceli olarak yetiştirmeliyiz" (Atatürk, 1925) demektedir.

Bundan başka, Atatürk eğitimde fırsat eşitliğini de savunmuştur. "Eğitimde kadın- erkek ayrımı yapılamayacağı gibi genç-yaşlı, zengin-fakir, şehirli-köylü ayrımı da yapılamaz. Toplum bir bütündür. Toplumdaki her bireye eğitimde fırsat eşitliği sağlanmalıdır. Eğitim, gençten ihtiyara;

kadıncan erkeğe; fakirden zengine kadar bütün insanlarımızı içine almalıdır” (Atatürk, 1925) demektir. Tüm bu özelliklerin uygulamaya konulabilmesi için ise;

- Öğretmenlerin nitelikli bir biçimde yetiştirilmesini,
- Programların çağdaş bir anlayışla bilimsel temellere uygun olarak düzenlenmesini, öğrencileri yaşama hazırlayıcı olmasını,
- Öğrencilerin yaparak yaşayarak zevkle öğrenmelerinin sağlanmasını,
- Okulların çağdaş bir biçimde düzenlenmesini ve yaygınlaştırılmasını
- Kütüphane ve kitapların yaygınlaştırılmasını mümkün kılmak gerekmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak Atatürk, eğitime, öğretmenlere büyük önem vermiş; Türkiye Cumhuriyeti’ni çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarma yolunda birincil sorumluluğu onlara yüklemiştir.

Atatürk’e göre Milli Eğitimin bu çağdaş ilkelerini yaşama geçirecek, uygulayacak kişiler öğretmenlerdir.

25 Ağustos 1924’teki Öğretmen Birlikleri Kongresinde Atatürk öğretmenlere şöyle seslenmiştir: "Biliyorsunuz bu görüşlerin, programların kesin ve açık olması çok önemli olmakla birlikte etkili ve verimli olabilmesi onların yeterli, anlayışlı ve fedakâr öğretmenlerce okullarımızda çok büyük bir özen ve istekle uygulanmasına bağlıdır. Sizin başarınız, cumhuriyetin başarısı olacaktır. Hiçbir zaman hatırınızdan çıkmasın ki Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister. İşte bu yetenekteki insanları yetiştirmek için de bu yönde vazifelerini bilen yetenekli öğretmenler yetiştirmek gereklidir. İrfan ordusunun kıymeti öğretmenlerin kıymetidir" (Atatürk, 1924).

Öğretmenlere önemli sorumluluklar yükleyen Atatürk, öğretmenlerin durumu ve yaşam koşullarını iyileştirmek gerektiğini de unutmamıştır.

1923’te bu konuyla ilgili şu açıklamayı yapmıştır:

"Öğretmene ülkenin en ağır yükünü yükledik, ona en ağır sorumluluğu verdik. Türk milletinin geleceğini emanet ettik. Öğretmenliğin, bu vazifeyi hem bir meslek hem de bir ideal sayacak öğretmenler tarafından yapılmasını sağlamak için biz de bu meslekle ilgili istek ve ihtiyaçları diğer bütün mesleklerden önce sağlamalı ve öncelik sırasını bu mesleğe vermeliyiz. Bu mesleği refah seviyesi yüksek bir meslek haline getirmeli, güvence altına almalı, saygıdeğer mevkiine oturtmalıyız. Bizlerin yapacağı bu fedakârlık onların yaptıklarının yanında bir hiçtir" diyerek her düzeydeki öğretmenin yaşam standartlarının ve toplumdaki yerlerinin en üst düzeyde olmasını sağlamış; protokolde öğretmenlere öncelik vermiştir. Bu durumun sonucunda da okuyan, yazan, araştıran, üst düzeyde düşünen, toplum lideri olan öğretmenlerle Cumhuriyetin ilk yıllarında tüm dünyanın dikkatini çeken nitelikli insan yetiştirme, hızlı kalkınma, cehaleti yenme yolunda önemli gelişmeler sağlanmıştır (Senemoğlu, 1998).

Akıl ve bilimin ışığında cehaleti yenme ve çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkma dileğiyle nice yüz yıllara, nice bin yıllara;

Yaşasın Türkiye Cumhuriyeti; Ne Mutlu Türk'üm Diyene!..

Kaynakça

- Atatürk, Mustafa Kemal. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III*. Türkiye Cumhuriyeti Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi (ATAREM) Başkanlığı Resmi İnternet Sayfası. 10 Kasım 2023 tarihinden <https://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/S%C3%96YLEV-ORJ%C4%BONAL.pdf> adresinden erişim sağlanmıştır. ATAREM Yayınları, Ankara 1921.
- Atatürk, Mustafa Kemal. *Atatürk'ün 25 Ağustos 1924 Tarihinde Muallimler Birliği Üyelerine Seslenişi*. ATAREM Başkanlığı Resmi İnternet Sayfası. 10 Kasım 2023 tarihinde <https://www.atam.gov.tr/ataturkun-soylev-ve-demecleri/muallimler-birliqi-kongresi-uyelerine> adresinden erişilmiştir. ATAREM Yayınları, Ankara 1924.
- Atatürk, Mustafa Kemal. *Atatürk'ün 22 Eylül 1924 tarihinde Samsun Öğretmenleriyle Konuşması*. ATAREM Başkanlığı Resmi İnternet Sayfası. 10 Kasım 2023 tarihinde <https://www.atam.gov.tr/ataturkun-soylev-ve-demecleri/samsun-ogretmenleriyle-konusma> adresinden erişilmiştir. ATAREM Yayınları, Ankara 1924.
- Atatürk, Mustafa Kemal. *Atatürk'ün 30 Ağustos 1925 Kastamonu'da Kadınların Eğitimi ve Karma Eğitim Hakkında Yaptığı Konuşması*. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III. Ankara 1925.
- Atatürk, Mustafa Kemal. *Atatürk'ün 8 Ağustos 1928 Tarihinde İstanbul Sarayburnu Parkı'nda Yeni Harflerin Kabulüyle İlgili Halka Yaptığı Konuşma*. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III. Ankara 1928.
- Atatürk, Mustafa Kemal. *Atatürk'ün 1937 Yılında Cumhuriyet Yönetimiyle İlgili Konuşması*. ATAREM Başkanlığı Resmi İnternet Sayfası. 10 Kasım 2023 tarihinde <https://www.atam.gov.tr/duyurular/cumhuriyet-yonetimi> adresinden erişilmiştir. ATAREM Yayınları, Ankara 1937.
- Babüroğlu, Naim. Resmi Twitter Sayfası. 10 Kasım 2023 tarihinde <https://twitter.com/NaimBaburoglu/status/1723365558714847584> adresinden erişilmiştir.
- DİE. *Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) 1927 Yılı İstatistik Yıllığı*. Türkiye İstatistik Kurumu Veri Portalı Yayınları, Ankara, 1927.
- DİE. *Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) 1935 Yılı İstatistik Yıllığı*. Türkiye İstatistik Kurumu Veri Portalı Yayınları, Ankara, 1935.
- İnan, Afet. *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*. Ajans Türk Matbaacılık, Ankara 1968.
- İnan, Arı. *Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir -İzmit Konuşmaları*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018.
- İnan, Rauf. *Cumhuriyetin İlk On Yılında Eğitimimizin Durumu ve Belirgin Özellikleri*. Atatürk ve Eğitim. TED Yayınları, Ankara 1981.
- Karagözoğlu, Galip. *Atatürk Devriminin Yerleşmesinde ve Gerçekleşmesinde Eğitimin Rolü ve Yeri*. Atatürk ve Eğitim. Ankara. TED Yayınları, Ankara 1981.
- Senemoğlu, Nuray. *Atatürk ve Eğitim*. Atatürk'ün Eğitim Politikaları, Günümüzde Eğitim ve Öğretmen Sorunları Konulu Açık Oturum. Burdur Belediyesi. 27 Kasım 1998. Burdur 1998.
- TBMM. *Türkiye Büyük Millet Meclisi I. Dönem 3. Yasama Yılı Açış Konuşmaları (1 Mart 1922)*. Millet Meclisi Tutanak Dergisi Dergisi.1,18, s. 1-2. Ankara 1922.
- TBMM. *Türkiye Büyük Millet Meclisi I. Dönem 3. Yasama Yılı Açış Konuşmaları (1 Mart 1922)*. Millet Meclisi Tutanak Dergisi Dergisi.1, (28), s. 1-2. Ankara 1923.
- Uysal, Şefik. *Atatürk ve Çağdaş Eğitim*. Atatürk ve Eğitim. Ankara: TED Yayınları, 1981 Ankara.
- Ziraat ve Maarif Vekillikleri Neşriyatı. *Köy Eğitimcileri İçin Üçüncü Yıl Öğretim Kılavuzu*. Neşriyat No 22. Devlet Basımevi, İstanbul 1934.